

УКРАЇНА В ГЛОБАЛЬНОМУ ПОДІЛІ ПРАЦІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Павлюк В.І., кандидат економічних наук, Національний транспортний університет, Київ, Україна, vpavliuk04@yahoo.com, orcid.org/0000-0001-8301-8385

Муленко В.М., Національний транспортний університет, Київ, Україна, zetghost@gmail.com, orcid.org/0000-0003-0950-6449

UKRAINE IN THE GLOBAL DIVISION OF LABOR: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Pavliuk V.I., Ph.D., National Transport University, Kyiv, Ukraine, vpavliuk04@yahoo.com, orcid.org/0000-0001-8301-8385

Mulenko V.M., National Transport University, Kyiv, Ukraine, zetghost@gmail.com, orcid.org/0000-0003-0950-6449

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки спостерігається посилення взаємозв'язку та взаємозалежності національних економік, а також збільшення рівня інтегрованості окремих економік в систему поділу праці. Процеси глобалізації стимулювали переміщення виробничих галузей із економічно розвинених капіталістичних країн у країни, що розвиваються, виробництво продукції в яких є значно дешевшим. Дані зміни призвели до трансформації існуючого міжнародного поділу праці в новий міжнародний поділ праці (НМПП) – систему просторового поділу праці, який виникає, коли процес виробництва більше не обмежується національною економікою. Оскільки новітній поділ праці сформувався під впливом глобалізаційних процесів, частина економістів застосовує до новоутвореної системи термін глобальний поділ праці (ГПП), акцентуючи увагу на переході від системи «обмежених національних економік» до системи «глибоко інтегрованих глобальних взаємозалежностей» [1, с.3].

Ефективність участі країни в системі НМПП сьогодні значною мірою визначає рівень її міжнародної конкурентоспроможності, а також перспективи економічного зростання. Залучення України в глобальний поділ праці є недостатнім та неефективним, що зумовило відставання країни від передових світових економік та світового економічного прогресу в цілому. В зв'язку з цим актуальним завданням на сьогодні стає пошук шляхів посилення позицій національної економіки в системі ГПП, які дозволять забезпечити високий рівень конкурентоспроможності України, активізувати економічний розвиток і зростання, а також досягти підвищення якості життя населення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні основи міжнародної торгівлі, конкурентних переваг та міжнародної спеціалізації були закладені у роботах таких економістів як А. Сміт та Д. Рікардо. Питанню проблематики зовнішньої торгівлі України та її участі в міжнародному поділі праці було присвячено роботи численних вітчизняних економістів: І.І. Дахно, А.С. Філіпенко, В.С. Будкіна, Н.Г. Базавлук, О. Г. Білоруса, Б. Ф. Заблоцького та інших.

Метою статті є визначення на основі аналізу зовнішньоекономічної діяльності України проблем участі національної економіки в НМПП та виявлення перспективних напрямків посилення позицій України в системі ГПП.

Виклад основного матеріалу. Україна сьогодні активно залучена до зовнішньоекономічної діяльності. Країна має торговельні відносини з багатьма країнами світу та активно розвиває власну зовнішню торгівлю, бере активну участь в інтеграційних процесах та міжнародному економічному співробітництві, залучена в процеси міжнародної міграції робочої сили та капіталів. Ключову роль в формуванні місця країни в системі НМПП відіграє динаміка та структура її зовнішньої торгівлі, тому для визначення поточної позиції та проблем участі нашої держави в системі ГПП необхідно здійснити аналіз міжнародної торгівлі України.

Згідно даних Платіжного балансу України, за період 2017-2021 років експорт та імпорт України демонстрували здебільшого зростання. Падіння спостерігалось лише в 2020 році, що було пов'язано з введеними карантинними обмеженнями на фоні пандемії коронавірусу COVID-19. Варто зазначити, що темпи росту імпорту до 2020 року перевищували темпи приросту експорту. Однак, після скорочення в 2020 році, в 2021 році експорт продемонстрував більший темп росту ніж імпорт в зв'язку зі швидшим відновленням експорту окремих категорій товарів та послуг (Таблиця 1).

Таблиця 1 – Динаміка міжнародної торгівлі України, 2017-2021 роки [Розроблено на основі джерела 2]

Table 1 – Dynamics of Ukraine's international trade, 2017-2021 [Developed on the basis of the source 2]

Рік	Експорт товарів та послуг, млн дол. США	Темпи зростання/скорочення експорту, %	Імпорт товарів та послуг, млн дол. США	Темпи зростання/скорочення імпорту, %	Сальдо торговельного балансу, млн дол. США
2017	53944	117,25	62688	119,49	-8744
2018	59177	109,70	70555	112,55	-11378
2019	63556	107,40	76067	107,81	-12511
2020	60707	95,52	63085	82,93	-2378
2021	81504	134,26	84175	133,43	-2671

Сальдо торговельного балансу за досліджуваний період було негативним. За період 2017-2019 років спостерігається збільшення дефіциту торгового балансу (за даний період сальдо скоротилось майже на 4 млрд дол. США). В 2020 році відбулось суттєве зменшення негативного значення сальдо зовнішньої торгівлі за рахунок істотного зниження імпорту на фоні відносно незначного скорочення експорту. Однак, в 2021 році збільшення дефіциту торговельного балансу відновилось на фоні зростання обсягів експортних та імпортних операцій. Пасивне сальдо торговельного балансу України протягом всього досліджуваного періоду свідчить про недостатню ефективність міжнародної торгівлі.

В 2022 році в зв'язку з військовими діями очікується значне скорочення обсягів українського експорту. Разом з тим, обсяги імпорту можуть продемонструвати як незначне зменшення так і деяке зростання. Це пов'язано з необхідністю покриття наявних потреб бізнесу та суспільства за рахунок імпорту в умовах часткової зупинки економіки. В зв'язку з цим в 2022 році, ймовірно, буде спостерігатися значний дефіцит торговельного балансу України.

Основу експорту України в 2021 році становили продовольство та сировина (27,69 млрд дол. США). Варто відмітити, що продукція сільського господарства з 2013 року займає найбільшу частку в структурі українського експорту. Досить значними в 2021 році були долі експорту чорних та кольорових металів (15,72 млрд дол США) та мінеральних продуктів (7,87 млрд дол. США). Серед послуг найбільше Україною експортувались інформаційні послуги (7,11 млрд дол. США) та транспортні послуги (4,76 млрд дол. США). Частки інших товарів та послуг були відносно незначними – кожна з них займала менше 5% від загального експорту (рисунок 1).

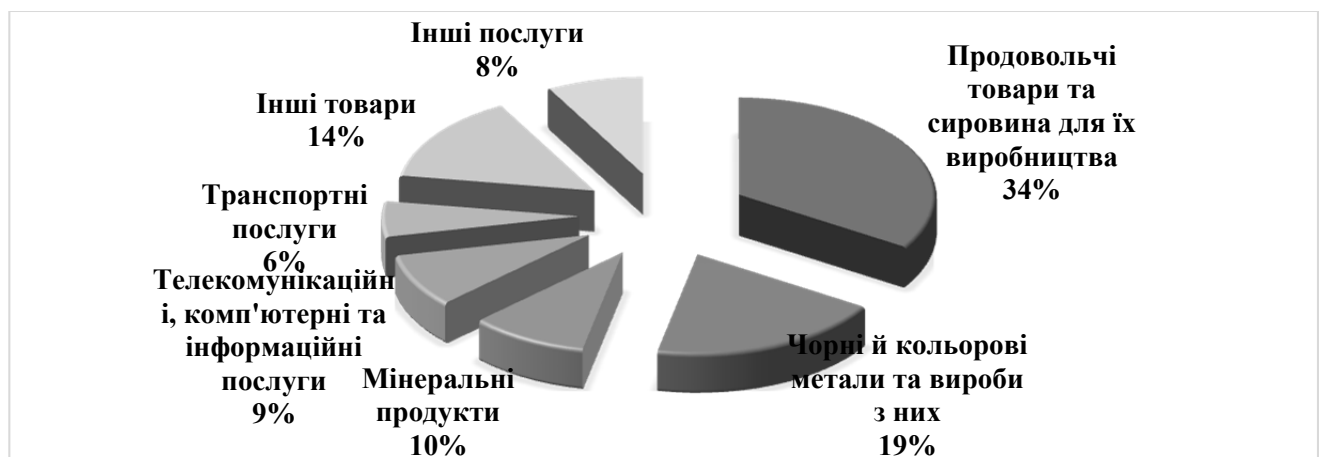

Рисунок 1 – Структура експорту товарів та послуг України в 2021 році [Розроблено на основі джерел 2 та 3]

Figure 1 – The Ukraine's goods and services export structure in 2021 [Developed on the basis of sources 2 and 3]

Найбільше в 2021 році Україною було імпортовано машин, устаткування та транспортних засобів (21,84 млрд дол. США). Досить значними в структурі імпорту були частки продукції хімічної промисловості (14,39 млрд дол. США) та мінеральних продуктів (14 млрд дол. США). На продовольчі товари припадало майже 10% українського імпорту (7,67 млрд дол. США). З послуг найбільше Україною імпортувалися послуги, пов'язані з подорожами (6, 25 млрд дол. США). Інші категорії товарів та послуг займали в структурі імпорту менше 5% кожна (рисунок 2).

Рисунок 2 – Структура імпорту товарів та послуг України в 2021 році
[Розроблено на основі джерел 2 та 3]

Figure 2 – The Ukraine's goods and services import structure in 2021
[Developed on the basis of sources 2 and 3]

В 2022 році очікується скорочення частки продовольства та металів в структурі експорту, що пов'язано з активними бойовими діями в аграрних регіонах та регіонах з розвинутою металургійною промисловістю, а також в зв'язку з блокуванням морських портів. Прогнозується, також, скорочення частки експорту транспортних послуг, через втрату Україною транзитних вантажів. Структура імпорту в 2022 році, ймовірно, значних змін не зазнає – основу імпорту й надалі складатимуть машини та продукція хімічної промисловості. Однак, можливим є скорочення долі послуг, пов'язаних з подорожами, через падіння купівельної спроможності населення, часткове обмеження переміщення чоловічого населення та воєнні дії на території України.

Дані аналізу міжнародної торгівлі свідчать, що в системі НМПП Україна виділяється переважно як експортер сировини та продукції проміжного споживання (в першу чергу це продовольство, чорні та кольорові метали) та імпортер енергоносіїв і технологічної продукції. Україна також тривалий час слугувала значним транспортним мостом між країнами Європи та Азії, що зумовлює досить велику частку транспортних послуг в структурі експорту. Крім того, в останні роки спостерігався активний розвиток сфери ІТ-послуг. Домінування в структурі експорту сировини вказує на низьку ефективність участі країни в системі поділу праці та створює необхідність пошуку методів посилення позицій України в системі ГПП.

Враховуючи специфіку сучасного етапу розвитку світової економіки, конкуренцію на світових ринках та реалії існування української держави, доцільним для посилення позицій країни в системі глобального поділу праці є підтримка домінуючих нині в структурі експорту галузей з одночасним стимулюванням розвитку найбільш перспективних секторів економіки, на ринках яких Україна зможе вести ефективну конкурентну боротьбу. Розвиток виробництва вітчизняної високотехнологічної продукції є перспективним, однак технологічне відставання країни від провідних економік світу та жорстке конкурентне середовище міжнародних технологічних ринків значно ускладнюють можливості ефективного входу України на дані ринки та знижують ймовірність вдалої конкурентної боротьби.

Україна сьогодні є значним експортером агропромислової продукції. Продовольство з України купують країни Європи, Південно-східної Азії, Північної Африки. Значний попит на продукцію українського агросектору обумовлений високою якістю при відносно нижчих цінах у порівнянні з конкурентами. Таким чином забезпечення стабільного експорту української продукції сільського

господарства є критичним фактором гарантування продовольчої безпеки світу. Однак, через воєнні дії на території України, на сьогодні спостерігається значне скорочення українського експорту агропродукції, в першу чергу збіжжя. Окупація та активні бойові дії в південних регіонах країни, в яких вироблялась більша частина продовольства, ймовірно, призведе до знищення частини врожаю. Блокування морських портів України, через які вивозилось за кордон найбільше агропромислової продукції, спричинить суттєве скорочення експорту. Переорієнтація перевезень на інші види транспорту не дозволить повною мірою покрити транспортні потреби та забезпечити повноцінний експорт зерна. За прогнозами через бойові дії та блокування українських морських портів експорт сільськогосподарської продукції України у 2022 році навряд чи становитиме понад 35% від загального обсягу 2021 року [4].

Разом з тим, на сьогодні з'явилися певні передумови та можливості для забезпечення майбутнього розвитку агропромислового комплексу та економіки України в цілому. Насамперед дана ситуація дала розуміння необхідності розвитку супутніх до сільського господарства секторів, в першу чергу харчової промисловості. Здійснюючи переробку частини продовольства до стану готової чи проміжної продукції, Україна не лише матиме можливість здійснювати транспортування продукції за рахунок зменшення її фізичної кількості, а й отримає збільшені експортні доходи завдяки більшій вартості переробленої продукції. Розвиток харчової промисловості також матиме значний позитивний вплив і на внутрішній ринок України – насичення ринку українською продукцією дозволить підвищити конкуренцію та знизити ціни. Крім того, завдяки розвитку власної переробної промисловості вдасться уникнути ситуації, коли Україна змушена за високими цінами закуповувати продукцію, вироблену з української сировини. Наприклад, подібна ситуація спостерігається з імпортом борошна з Туреччини, яка є одним з найбільших споживачів української пшениці (в 2021 році Туреччина закупила рекордні 1,41 млн т м'якої пшениці з України) [5]. Варто зазначити, що розбудова харчової промисловості можлива лише після завершення військових дій та може зайняти тривалий час.

В подібній до агропромислового комплексу ситуації сьогодні знаходиться також металургійна та видобувна промисловості – регіони, де вони найбільш розвинуті на сьогодні є прифронтовими чи частково окупованими, а можливості експорту продукції даних галузей значно обмежені через блокаду портів та руйнування транспортної інфраструктури. Дані проблеми призведуть до скорочень експорту, значних економічних збитків та часткової втрати позицій нашої країни на відповідних світових ринках. Продукцію даних галузей промисловості можна використовувати для виробництва машин та високотехнологічного обладнання, однак українські перспективи на цьому ринку не є оптимістичними через інтенсивну конкуренцію та значне технологічне відставання України від провідних країн світу. В зв'язку з цим доцільно було б підтримувати певний рівень експорту металургійної продукції та одночасно перенаправити продукцію, яку не вдасться експортувати, на внутрішній ринок, в першу чергу для задоволення потреб військово-промислового комплексу. Це дозволить дещо пом'якшити негативний вплив зменшення експорту на економіку, гарантувати збереження робочих місць, забезпечити розвиток ВПК та посилення українських оборонних можливостей.

Україна має значний транспортний та транзитний потенціал, що обумовлювало стабільно високу частку транспортних послуг в структурі її експорту. Вигідне економіко-географічне положення дозволило нашій країні бути ефективним транспортним мостом для перевезень товарів та пасажирів між країнами Європи, Азії та Близького Сходу. Крім того, Україна була одним з основних транзитерів енергоносіїв з Росії до країн Європи. Однак, в останні роки значення транспортного сектору поступово зменшується, а надходження від експорту транспортних послуг скорочуються. Основною причиною цього стало істотне зменшення транзиту газу та перевезень товарів через територію України. В 2022 році на фоні повномасштабних військових дій, знищення транспортної інфраструктури, блокування морських портів, очікується істотне зменшення обсягів експортованих послуг перевезень. Крім того, враховуючи курс країн Європи на відмову від російських енергоносіїв та розрив відносин між Україною та Росією, ймовірно, тенденція до скорочення транзитних потоків матиме довгостроковий характер.

Проте міжнародна ізоляція Росії та активне співробітництво України з країнами-партнерами створюють нові можливості для розвитку транспортного сектору. Однією з найперспективніших з точки зору розвитку транспортної інфраструктури та сфери міжнародної торгівлі транспортними послугами є долучення України до Ініціативи трьох морів (Тримор'я, ІТМ) 21 червня 2022 року на правах партнера-учасника. Пріоритетними в межах ІТМ є проекти співпраці у трьох ключових галузях: транспорт, енергетика та цифрова економіка. На території країн Тримор'я в межах

співробітництва вже було реалізовано такі великі інфраструктурні проекти, як автомагістраль Via Carpathia; Балтико-адриатичний залізничний коридор; інфраструктуру для зрідженого природного газу; проект залізничного коридору Rail Baltica; вантажний коридор Amber Rail [6]. Долучення до ІТМ є економічно та політично вигідним для України в контексті відновлення та розвитку інфраструктури, а також забезпечення експорту своєї продукції в часи війни.

Крім ІТМ досить перспективним є можливість розвитку відносин між Україною, Польщею та Британією в межах регіонального альянсу, створеного 17 лютого 2022 року. І хоча даний альянс створювався в першу чергу як оборонний, він сприятиме поглибленню взаємовідносин між учасниками, розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та вдосконаленню транспортного сполучення між країнами-членами. Можливість подальшого розширення даного альянсу за рахунок залучення інших країн, таких як Литва, Латвія, Естонія (можливо, Туреччина та Азербайджан) створює передумови для подальшого розвитку транспортної інфраструктури в регіоні та поглиблення економічних відносин між державами-учасниками союзу. Україна, враховуючи її географічне положення, відіграватиме значну роль у забезпеченні доступу країн альянсу до Чорного моря, що сприятиме активному зростанню обсягів експорту транспортних послуг та розвитку українського ринку транспортних перевезень.

Існують певні можливості і для відновлення та подальшого розвитку транзиту нафти та газу територією України. За прогнозами "Оператора ГТС України" за 3-4 роки транзит російського газу до Європи повністю зупиниться [7]. Європейські уряди на сьогодні активно шукають альтернативні джерела постачання нафти та газу. Найбільш перспективними з можливих постачальників є Азербайджан, країни Африки та Перської затоки. Враховуючи географічне положення України, а також наявність широкої мережі трубопроводів і трубопровідного сполучення з Туреччиною та країнами Європи, наша держава може запропонувати власні нафто- та газотранспортні системи для забезпечення безперебійного постачання необхідних енергоресурсів до Європи. Крім того, українській владі необхідно сприяти відновленню переговорів щодо проекту магістрального газопроводу «Білий потік», створення якого дозволить країнам Каспійського регіону збільшити обсяги експорту газу до Європи, диверсифікувати шляхи постачання, а Україні – зберегти власні позиції транзитера та отримати додаткові фінансові надходження.

Зовнішня торгівля інформаційними та комп'ютерними послугами демонструвала активний розвиток в останні роки – станом на 2021 рік майже 10% українського експорту припадало на даний вид послуг. Навіть під час війни ІТ-сектор української сфери послуг демонстрував зростання – за 5 місяців 2022 року частка ІТ у всьому експорті українських послуг становила 46%, а попит на ІТ-послуги цього року зріс на 27% [8]. За прогнозами Асоціації «ІТ Україна» в 2022 році очікується зростання ІТ сектору – під час війни 77% ІТ-компаній залучили нових клієнтів, 56% із них очікує на зростання на 5-30% у цьому році, 41% компаній прогнозує збереження існуючих обсягів на рівні 50-100% і лише 3% компаній очікують падіння обсягів на 50% і більше [9]. Подібні тенденції розвитку ІТ-індустрії свідчать про її визначальну роль в наповненні державного бюджету України в воєнних умовах. В зв'язку з цим уряду слід активно стимулювати розвиток сектору інформаційних технологій.

На сьогодні держава намагається підтримувати розвиток галузі шляхом створення окремих програм фінансування. Урядом, наприклад, було запущено в червні програму "Старт в ІТ" — надання стипендій в розмірі до 30 тис. грн на навчання й отримання навичок молодшого розробника, дата-аналітика чи графічного дизайнера [10]. Більше того, держава планує через український фонд стартапів викуповувати частку в новостворених компаніях за умови, що отримані гроші будуть направлені лише на розвиток, найм співробітників, підготовку моделі та початкове фінансування. Уряд України також забезпечив можливість бронювання критично важливих фахівців компаній від мобілізації задля збереження економічних показників підприємств і забезпечення виконання ними необхідних функцій для потреб держави.

Крім названих заходів, що вже впроваджуються, держава може виділити додаткові кошти для цифровізації секторів економіки та розвитку ІТ-галузі в цілому. В умовах війни діджиталізація процесів дозволить гарантувати функціонування всіх критично важливих галузей та збереження доступу громадян до необхідних послуг. Крім того, державі слід заохочувати і підтримувати створення в Україні повноцінних R&D-центрів. Дані центри дозволять зменшити попит з боку українських фірм на іноземні послуги аутсорсингу, а також дасть змогу підвищити якість українських інформаційних послуг за рахунок кооперації фахівців ІТ-галузі.

Ще одна можливість для української галузі інформаційних технологій пов'язана з заходами цифровізації функціонування держави – так званою програмою «держави в смартфоні». Україна вже

досягла певних успіхів в сфері діджиталізації – перевела в електронну форму значну частку державних послуг, розвиває електронні освітні програми, впроваджує та вдосконалює програми розвитку онлайн-медицини. Значна частина Плану відновлення України після війни буде присвячена діджиталізації, а саме розвитку електронних публічних послуг; розвитку мережі Центрів «Дія»; розвитку та взаємодії електронних реєстрів; розвитку наступних поколінь мобільного зв'язку; системі відкритих даних; розвитку цифрової економіки та розвитку потенціалу національної екосистеми кібербезпеки [11]. Враховуючи наявні успіхи та досягнення, Україна може експортувати випробувані та запроваджені в нашій державі проекти цифровізації в інші країни світу. Це дозволить забезпечити ІТ-галузь країни новими замовленнями та дасть змогу отримати Україні значні фінансові надходження.

Підтримка та розвиток всіх згаданих секторів економіки України для посилення позицій країни в системі ГПП потребує створення повноцінної Стратегії розвитку зовнішньоекономічної діяльності з чітко визначеними механізмами реалізації, фінансування, моніторингу та контролю. Подібна Стратегія повинна стати значною частиною Програми (плану) відновлення України, щоб забезпечити ефективну реалізацію всіх заходів, необхідних для покращення місця країни в системі НМПП.

Висновки. Участь України в глобальному поділі праці залишається неефективною. Наша країна все ще виділяється на світових ринках як експортер сировини і продукції проміжного споживання. Завдяки своєму географічному положенню, Україна також виступала транзитним мостом між Європою та Азією, однак в останні роки обсяги перевезень істотно скоротились. Повномасштабне вторгнення на територію України створили ряд загроз для економічного розвитку, які призводять до погіршення позицій країни в системі нового міжнародного поділу праці. Разом з тим, у країні з'явилися унікальні можливості посилити свою роль в світовій економіці завдяки впровадженню необхідних заходів економічної підтримки та розвитку перспективних секторів національної економіки.

Враховуючи об'єктивні економічні умови України та стан розвитку постіндустріального суспільства найбільш перспективним напрямком посилення позицій країни в системі глобального поділу праці є активний розвиток сфери ІТ-послуг з одночасною підтримкою домінуючих на сьогодні в українському експорті галузей. Підтримка сфери матеріального виробництва (в першу чергу агропромислового комплексу) та стимулювання розвитку суміжних з нею галузей переробки (таких як харчова промисловість) дозволить країні забезпечити додаткові фінансові надходження, зберегти та посилити власні позиції на світових ринках. Розвиток ІТ-сектору дасть змогу Україні набути конкурентних переваг на ринку інформаційних послуг, який зараз активно розвивається. В перспективі, вдала конкурентна боротьба на ринку ІТ-послуг дозволить нашій країні стати значним гравцем на світовому ринку інформаційних технологій та покращити становище України в системі ГПП, що стане передумовою забезпечення стабільного економічного зростання, технологічного розвитку та покращення якості життя населення.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Charnock, G., Starosta, G. (2016). Introduction: The New International Division of Labour and the Critique of Political Economy Today. In: Charnock, G., Starosta, G. (eds) *The New International Division of Labour. International Political Economy Series*, (pp. 1-22). Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/978-1-137-53872-7_1.
2. Динаміка платіжного балансу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/BOP_u.pdf (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.
3. Зовнішня торгівля товарами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_u.pdf (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.
4. Експорт української агропродукції у 2022 році не перевищуватиме 35%, – британька розвідка [Електронний ресурс] // AgroTimes. – Режим доступу: <https://agrotimes.ua/agromarket/eksport-ukrayinskoyi-agroprodukcziyi-u-2022-roczni-ne-perevyshhuvatyme-35-brytanki-rozvidka/> (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.
5. Туреччина імпортувала рекордний обсяг української пшениці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://latifundist.com/novosti/58207-turechchina-importovala-rekordnij-obsyag-ukrayinskoyi-pshenitsi> (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.
6. Що таке Тримор'я і чому Україна прагне приєднатися до цього об'єднання 12 країн ЄС [Електронний ресурс] // Новое время НВ. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/trimor-ya-shcho-ce-ta-yaki-krajini-do-nogo-vhodyat-ukrajina-stala-partnerom-inicijativi-troh-moriv-50251323.html> (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.

7. В ОГТСУ вирахували, коли Україна повністю втратить транзит російського газу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/v-ohtsu-virakhuvali-koli-ukrajina-povnistju-vtratit-tranzit-rosijskoho-hazu.html> (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.

8. IT-послуги — єдина галузь бізнесу, що зросла у 2022 році [Електронний ресурс] // Оpendatabot. – Режим доступу: <https://opendatabot.ua/analytics/itexport-increased-2022> (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.

9. Бабак А. Рекордний ріст індустрії, роль айтивців у війні та оптимістичні прогнози на рік — кварталний звіт Асоціації IT Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dou.ua/lenta/news/research-of-the-association-it-ukraine/> (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.

10. Денис Шмигаль: Держава підтримає стартапи та навчання спеціалістів у сфері IT [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-derzhava-pidtrimaye-startapi-ta-navchannya-specialistiv-u-sferi-it> (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.

11. IT-сектор став єдиною сферою, яка продемонструвала зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz.ligazakon.net/news/212373_t-sektor-stav-dinoyu-sferoyu-yaka-prodemonstruvala-zrostannya (дата звернення 28.09.2022). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Charnock, G., Starosta, G. (2016). Introduction: The New International Division of Labour and the Critique of Political Economy Today. In: Charnock, G., Starosta, G. (eds) *The New International Division of Labour. International Political Economy Series*, (pp. 1-22). Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/978-1-137-53872-7_1.

2. Dynamika platizhnoho balansu Ukrayiny [Dynamics of Ukraine's balance of payments]. (n.d.). *bank.gov.ua*. Retrieved from https://bank.gov.ua/files/ES/BOP_y.pdf [in Ukrainian].

3. Zovnishnya torhivlya tovaram [Foreign trade in goods]. (n.d.). *bank.gov.ua*. Retrieved from https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf [in Ukrainian].

4. Eksport ukrayinskoyi ahroproduksiyi u 2022 rotsi ne perevyshchuvatyme 35%, – brytanka rozvidka [Export of Ukrainian agricultural products in 2022 will not exceed 35%, – British intelligence]. (n.d.). *agrotimes.ua*. Retrieved from <https://agrotimes.ua/agromarket/eksport-ukrayinskoyi-agroprodukcziyi-u-2022-rocz-ne-perevyshchuvatyme-35-brytanka-rozvidka/> [in Ukrainian].

5. Turechchyna importovala rekordnyy obsyah ukrayinskoyi pshenytsi [Turkey imported a record amount of Ukrainian wheat]. (n.d.). *latifundist.com*. Retrieved from <https://latifundist.com/novosti/58207-turechchina-importovala-rekordnij-obsyag-ukrayinskoyi-pshenytsi> [in Ukrainian].

6. Shcho take Trymorya i chomu Ukrayina prahne pryednatysya do tsoho obyednannya 12 krayin YeS [What is The Three Seas Initiative and why Ukraine wants to join this association of 12 EU countries]. (n.d.). *nv.com*. Retrieved from <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/trimor-ya-shcho-ce-ta-yaki-krajini-donogo-vhodyat-ukrajina-stala-partnerom-iniciativi-troh-moriv-50251323.html> [in Ukrainian].

7. V OHTSU vyrakhuvaly, koly Ukrayina povnistyu vtratyt tranzyt rosiyskoho hazu ["Operator of Ukraine's gas transportation system" calculated when Ukraine will completely lose transit of Russian gas]. (n.d.). *zn.ua*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/v-ohtsu-virakhuvali-koli-ukrajina-povnistju-vtratit-tranzit-rosijskoho-hazu.html> [in Ukrainian].

8. IT-posluhy — yedyna haluz' biznesu, shcho zrosla u 2022 rotsi [IT services — the only branch of business that grew in 2022]. (n.d.). *opendatabot.ua*. Retrieved from <https://opendatabot.ua/analytics/itexport-increased-2022> [in Ukrainian].

9. Babak, A. (2022). Rekordnyy rist industriyi, rol aytyvtiv u viyni ta optymistychni prohnozy na rik — kvartalnyy zvit Asotsiatsiyi IT Ukraine [Record-breaking growth of the industry, the role of Ukrainians in the war and optimistic forecasts for the year — quarterly report of the IT Ukraine Association]. <https://dou.ua>. Retrieved from <https://dou.ua/lenta/news/research-of-the-association-it-ukraine/> [in Ukrainian].

10. Denys Shmyhal: Derzhava pidtrymae startapy ta navchannya spetsialistiv u sferi IT [Denys Shmyhal: The state will support startups and training of IT specialists]. (n.d.). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/denis-shmigal-derzhava-pidtrimaye-startapi-ta-navchannya-specialistiv-u-sferi-it> [in Ukrainian].

11. IT-сектор став єдиною сферою, яка продемонструвала зростання [The IT sector became the only economic sphere that demonstrated growth]. (n.d.). *biz.ligazakon.net*. Retrieved from

РЕФЕРАТ

Павлюк В.І. Україна в глобальному поділі праці: виклики та можливості / В.І. Павлюк, В.М. Муленко // Вісник Національного транспортного університету. Серія «Економічні науки». Науковий журнал. – К.: НТУ, 2022. – Вип. 4 (54).

В статті визначено проблеми та перспективи участі України в глобальному поділі праці на основі аналізу міжнародної торгівлі.

Об'єкт дослідження – сфера міжнародної торгівлі України.

Мета роботи – визначення на основі аналізу зовнішньоекономічної діяльності України проблем участі національної економіки в новому міжнародному поділі праці та виявлення перспективних напрямків посилення позицій України в системі глобального поділу праці.

Методи дослідження – економічний, системний, історичний та графічний аналіз.

На сьогодні Україна в глобальному поділі праці виділяється переважно як експортер сировини агропромислового комплексу та металургійної промисловості, а також як транзитний міст між Європою та Азією, що свідчить про недостатню ефективність участі країни в системі поділу праці. Враховуючи об'єктивні реалії функціонування економіки України, стан розвитку світової економічної системи та рівень технологічного розвитку світу, для покращення власних позицій в системі поділу праці Україні доцільно розвивати нематеріальну частину високотехнологічного виробництва, тобто сферу ІТ-послуг, а також підтримувати на достатньому рівні експорт продукції переважаючих на сьогодні в міжнародній торгівлі країни галузей. Для розвитку експорту ІТ-послуг державі необхідно продовжувати реалізацію вже впроваджених заходів, а також створювати новітні програми підтримки, стимулювати створення ІТ-хабів на основі кооперації спеціалістів сектору, експортувати до інших країн послуги з діджиталізації. Збереження експорту продовольства зумовлено значною роллю України в забезпеченні продовольчої безпеки світу та може бути досягнуте шляхом активного розвитку супутньої до агропромислового комплексу харчової промисловості та налагоджені експорту її продукції за кордон. Експорт металургійної продукції та мінеральних продуктів, ймовірно, не вдасться зберегти на рівні попередніх років в зв'язку з об'єктивними обставинами, тому доцільним є перенаправлення продукції даних галузей на внутрішній ринок, що дозволить зберегти робочі місця та забезпечити окремі галузі промисловості України сировиною. Забезпечення реалізації транзитного потенціалу та компенсації втрат транспортного сектору рекомендується досягати за рахунок залучення країни до регіональних альянсів та транспортних організацій.

Результати дослідження можуть бути використані при розробці програми відновлення України та стратегії посилення позицій країни в глобальному поділі праці.

Перспективні напрямки подальших досліджень: прогнозування впливу розвитку ІТ-сфери на конкурентні позиції України в системі нового міжнародного поділу праці; розробка стратегії розвитку суміжних з сировинними секторами галузей переробки (харчової промисловості, військово-промислового комплексу); пошук шляхів збереження та повного використання транзитного потенціалу країни.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ГЛОБАЛЬНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ, МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ, МІЖНАРОДНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ, КОМП'ЮТЕРНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ, АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС, МЕТАЛУРГІЯ, ТРАНСПОРТНІ ПОСЛУГИ.

ABSTRACT

Pavlyuk V.I., Mulenko V.M. Ukraine in the global division of labor: challenges and opportunities. Visnyk National Transport University. Series «Economic sciences». Scientific journal. – Kyiv: NTU, 2022. – Issue 4 (54).

The article is focused on defining the problems and prospects of Ukraine's participation in the global division of labor based on the analysis of international trade.

Object of the study – Ukraine's international trade.

Purpose of the study – to determine, based on the analysis of Ukraine's foreign economic activity, the problems of the national economy's participation in the new international division of labor and to identify promising directions for strengthening Ukraine's position in the global division of labor.

Methods of study – methods of economic, system, historical and graphical analysis.

Today Ukraine stands out in the global division of labor mainly as an exporter of raw materials of the agricultural complex and the metallurgy, and as a transit bridge between Europe and Asia, which indicates the insufficient efficiency of the country's participation in the division of labor. Taking into account the objective realities of the functioning of Ukraine's economy, the state of the world economic system development and the level of world's technological development, in order to improve Ukraine's positions in the division of labor, it is advisable for country to develop the intangible part of high-tech production, i.e. the sphere of IT services, as well as to maintain the sufficient level of export of industries that currently prevailing in the country's international trade. To develop the export of IT services, the state needs to continue the implementation of previously agreed measures, as well as create new support programs, stimulate the creation of IT hubs based on the cooperation of sector specialists, and export digitalization services to other countries. Preservation of food exports is conditioned by Ukraine's significant role in ensuring world food security and can be achieved through the active development of the food industry accompanying the agricultural complex and the establishment of its products export abroad. The export of metals and mineral products will probably not be able to be maintained at the level of previous years due to objective circumstances, therefore it is expedient to redirect the products of these industries to the domestic market, which will save jobs and provide certain industries of Ukraine with raw materials. Ensuring the realization of the transit potential and compensation for losses in the transport sector is recommended to be achieved through the country's involvement in regional alliances and transport organizations.

The results of the study can be used in the development of Ukraine's recovery program and the strategy of strengthening the country's position in the global division of labor.

Prospective areas of further research: forecasting the impact of the development of the IT sphere on Ukraine's competitive positions in the new international division of labor; creation of a strategy for the development of processing industries adjacent to raw materials sectors (food industry, military industry); search for ways to preserve and fully use the transit potential of the country.

KEYWORDS: GLOBAL DIVISION OF LABOR, INTERNATIONAL TRADE, INTERNATIONAL SPECIALIZATION, COMPUTER AND INFORMATION SERVICES, AGRICULTURAL COMPLEX, METALLURGY, TRANSPORT SERVICES.

АВТОРИ:

Павлюк Василь Іванович, кандидат економічних наук, доцент, Національний транспортний університет, доцент кафедри економіки, e-mail: vpavliuk04@yahoo.com, тел. +380968837733, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, к. 313, orcid.org/0000-0001-8301-8385.

Муленко Володимир Миколайович, Національний транспортний університет, аспірант кафедри економіки, e-mail: zetghost@gmail.com, тел. +380957424256, Україна, 01010, м. Київ, вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, orcid.org/0000-0003-0950-6449.

AUTHOR:

Pavliuk Vasyi I., Ph.D., National Transport University, associate professor, department of Economics, e-mail: vpavliuk04@yahoo.com, tel. +380968837733, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str. 1, of. 313, orcid.org/0000-0001-8301-8385.

Mulenko Volodymyr M., National Transport University, postgraduate, department of Economics, e-mail: zetghost@gmail.com, tel. +380957424256, Ukraine, 01010, Kyiv, M. Omelianovycha-Pavlenka str. 1, orcid.org/0000-0003-0950-6449.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Бакуліч О.О., кандидат технічних наук, професор, декан факультету менеджменту, логістики та туризму, Національний транспортний університет, Київ, України.

Горник В.Г., доктор наук з державного управління, професор, директор Навчально-наукового інституту управління, економіки і природокористування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, Київ, Україна.

REVIEWER:

Bakulich O.O., Ph.D in Technical Science, Professor, Dean of the Faculty of Management, Logistics and Tourism, National Transport University, Kyiv, Ukraine.

Gornik V.G., Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Management, Economy and Nature Management of V.I. Vernadsky Tavrida National University, Kyiv, Ukraine.